

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

DEPARTEMENT ECONOMIE

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN
2005/112

**DE HOUDBAARHEID VAN DE EUROPESE
WELVAARTSSTAAT**

Paul Van Rompuy
K.U.Leuven

Oktober 2005

D/2005/2020/21

Verantwoordelijke uitgever: Professor Patrick Van Cayseele
Faculteit der Economische en Toegepaste
Economische Wetenschappen

De “Leuvense Economische Standpunten” worden opgevat als een vrije wetenschappelijke tribune waarin de stafleden van het Departement Economie en van haar onderzoekseenheid, het Centrum voor Economische Studiën, opiniërende studies en essays publiceren. De opzet bestaat erin om op bevattelijke wijze een reeks van inzichtsverhelderende en beleidsoriënterende economische standpunten te brengen. Onze beweeglijke wereld heeft hieraan wel behoefte.

Dergelijke reeks zal uiteraard verschillende opinies en denkstromingen brengen.

Leuvense Economische Standpunten zullen alleen de visie van de auteur vertolken. Zij kunnen dus niet doorgaan als de visie van een instelling.

Adres voor bestellingen:

Centrum voor Economische Studiën
Naamsestraat 69
B - 3000 Leuven

www.econ.kuleuven.be/CES
ces@econ.kuleuven.be

Prijs per aflevering: 6 EURO
Postcheque: 000-0544830-78

Telefoon: 016/32.67.25

1. Inleiding

Eén van de meest opmerkelijke realisaties van West - Europa in de tweede helft van vorige eeuw is ongetwijfeld de uitbouw van de welvaartsstaat geweest. Deze wordt geconcretiseerd in een omvangrijke sociale zekerheid, in een grote mate van sociale bescherming van werknemers en in geïnstitutionaliseerde overlegstructuren waar de sociale partners elkaar ontmoeten.

De “Europese welvaartsstaat” vertoont echter vele schakeringen. Zo werd de sociale zekerheid als hoofdpijler van de sociale bescherming in het Verenigd Koninkrijk (VK) anders opgevat in vergelijking met de continentale stelsels. Daar waar op het vasteland de sociale zekerheid onlosmakelijk aan de productiefactor arbeid werd gekoppeld, is de sociale bescherming in het VK universeel en kent aan de inwoners basisrechten toe die overwegend uit algemene fiscale middelen worden gefinancierd. Overigens vertoont continentaal Europa een grote verscheidenheid aan stelsels van sociale bescherming, aan institutionele kenmerken van de arbeidsmarkten en van het sociaal overleg. Hun gemeenschappelijk kenmerk is wel het omvangrijk beslag van de sociale uitgaven op het BBP, dat gemiddeld 25pct. bedraagt.

De “welvaartsstaat” belichaamt de keuze die Europa in de naoorlogse periode maakte voor een sociaal gecorrigeerde markteconomie, waarvan het toepassingsgebied in de daaropvolgende decennia steeds werd uitgebreid en verfijnd. De verdiensten van de welvaartsstaat zijn indrukwekkend: niet alleen werd de absolute armoede drastisch teruggedrongen maar bovendien werd de inkomensongelijkheid die inherent is aan de marktwerking, gevoelig afgezwakt en werden de sociale risico's ingeperkt en collectief opgevangen. Op deze wijze werd de sociale cohesie verstevigd en konden de sociale partners, vaak samen met de overheid, op een coöperatieve wijze het institutioneel kader van de sociale bescherming uittekenen.

De uitbouw van de welvaartsstaat werd geschaagd door de stevige groei van de Europese economie in de jaren zestig en een deel van de jaren zeventig, die beduidend hoger lag dan deze van de Verenigde Staten (VS), met een lagere werkloosheidsgraad als gevolg. Sindsdien echter is de groei in Europa verzwakt en steeg de structurele component van de werkloosheid onafgebroken doorheen de conjunctuurcycli. Bovendien werd de Europese economie ingeschakeld in een voortschrijdend integratieproces, zowel intern als mondiaal. Hierdoor worden zowel de interne als de externe concurrentieverhoudingen aangescherpt

en wordt het aanpassingsvermogen van het economisch weefsel van de lidstaten op de proef gesteld. In dit verband stelt zich de vraag of de Europese welvaartsstaat al dan niet een remmende factor is in dit proces van Schumpeteriaanse “*creatieve destructie*”, waarbij de flexibiliteit van de VS model staat.

De uitbreiding van de EU-15 tot de EU-25 in 2004 voegt een nieuwe dimensie toe aan het integratieproces vermits op een grootschalige wijze een economische ruimte wordt geschapen waarbinnen arbeid en kapitaal vrij kunnen bewegen op zoek naar hun hoogste productiviteit en opbrengsten. Maar anderzijds onderstreept zij de scherpe welvaartsverschillen tussen de lidstaten die aanleiding kunnen geven tot migratiestromen die uitsluitend door de betere sociale voorzieningen in de “rijke” lidstaten op gang worden gebracht en er bijgevolg per saldo in hogere sociale uitgaven resulteren. Deze overweging, die deels ingegeven wordt door de schaduwzijden van de Duitse hereniging, voedt ongetwijfeld de vrees dat de recente uitbreiding zal uitmonden in een “*race to the bottom*” van de sociale voorzieningen in de “rijke” lidstaten ten einde de betaalbaarheid van hun welvaartsstaat veilig te stellen.

Benevens de uitdagingen van het integratieproces wordt Europa geconfronteerd met de aankomende demografische schok die de sociale voorzieningen, in het bijzonder de wettelijke pensioenen en de gezondheidszorgen, onder druk zal zetten. De kernvariabele in de vergelijking van het vergrijzingsprobleem is de economische groei in het algemeen en het arbeidsintensief karakter ervan in het bijzonder. De overtuiging wint inderdaad veld dat, indien men de continentale Europese welvaartsstaat wil vrijwaren van een substantiële afslanking, een hoger arbeidsintensief groeipad dan dit van de voorbije tien jaar noodzakelijk is.

In wat volgt zal worden nagegaan of de zwakkere economische prestaties van Europa in de voorbije decennia al dan niet verband houden met de institutionele kenmerken van de arbeidsmarkten van de EU-15 en zo ja, welke hervormingen een bijdrage kunnen leveren tot een hogere, arbeidsintensieve groei.

2. De componenten van de Europese groeivertraging

2.1. Het Europees groeideficit

Zoals hoger reeds werd aangestipt manifesteerde het Europese groeideficit zich vanaf de jaren tachtig van vorige eeuw. In de voorafgaande decennia, in het bijzonder in de jaren '60 en '70, groeide de Europese economie aan een hoger tempo dan die van de VS. Zo bedroeg de groei van de EU-12 in de periode 1961-1970 jaarlijks gemiddeld 5,3% tegenover 4,2% in de VS. De werkloosheidsgraad van de EU-12 lag toen beduidend lager dan de Amerikaanse: slechts 2,2% tegenover 4,7%. In de jaren zeventig evenaarde de groei van de EU-12 deze van de VS: gemiddeld jaarlijks 3,2%. De Europese werkloosheidsgraad bleef ook in deze periode onder het peil van de VS: 3,8% tegenover 6,4%.

In de daaropvolgende decennia verflauwde de groei in Europa tot gemiddeld 2,4% in de jaren '80 en tot 2,1% in de periode 1991-2000, tegenover 3,2% in de VS. Het is opmerkelijk dat de Europese werkloosheidsgraad in deze periode gestadig toenam tot b.v. 10,2% gemiddeld voor de periode 1993-2000. In schril contrast hiermee daalde de werkloosheidsgraad in de VS trendmatig tot een niveau van 4% in 2000 dat nagenoeg overeenstemt met het concept van “volledige werkgelegenheid”.

Voor de verklaring van het Europese structurele groeideficit moet men zich hoeden voor al te eenvoudige argumenten. Zo werd het succes van de zgn. “nieuwe economie”, die in de VS in de tweede helft van de jaren negentig tot een boom periode leidde, als verklarende factor opgevoerd. Het is echter duidelijk dat de Europese groeivertraging reeds op dit fenomeen vooruit liep.

De omvangrijke Europese welvaartsstaat werd eveneens aangeduid als oorzaak van de groeivertraging. De sociale voorzieningen werden in de kernlanden van de EU echter vooral in de jaren '60 en '70 uitgebreid en uitgediept en bleven in grote mate overeind in de daaropvolgende decennia, zodat zij bezwaarlijk als de cruciale structurele oorzaak kunnen gelden van de latere groeiverzwakking. Het is echter wel een feit dat deze voorzieningen, in ruime zin opgevat, tot een geringere flexibiliteit van de economie hebben bijgedragen. In een vrij stabiele economische omgeving, gekenmerkt door een stevige groei en een schaarste aan arbeid, werkt de relatieve starheid van de arbeidsmarkt inderdaad minder remmend voor de werkgelegenheid in vergelijking tot een economisch turbulente periode. De interne en externe integratie van de Europese economie, die

ondernemingen tot ingrijpende herstructureringen aanzet, werd volgens deze gedachtegang minder goed verteerd omwille van de voorzieningen van de welvaartsstaat die de bereidheid tot aanpassingen en tot het nemen van risico's zou afzwakken. Anderzijds dient gewezen op de positieve invloed van de Europese monetaire integratie op de expansie van interne goederen- en kapitaalstromen en spoort het Stabiliteits- en Groeipact aan tot een voorzichtig budgettair beleid.

Benevens de focus op de relatieve starheid van de arbeidsmarkten, werd de aandacht in de economische literatuur recent gevestigd op de negatieve weerslag op investeringen en groei van de regulering van de productmarkten. Onder “*regulering*” verstaat men overheidsbeperkingen op de vrije toetreding van ondernemingen, de aanwezigheid van de overheid als aandeelhouder, overheidscontrole op de prijzen, in het kort een verzameling van overheidsmaatregelen die de vrije mededinging op de markten van producten en diensten belemmeren. De continentaal Europese landen vertonen in vergelijking met de meeste Angelsaksische landen een beduidend grotere mate van regulering met uitschieters in Duitsland, Frankrijk en Italië, die in de jaren negentig enigszins werd afgezwakt door de golf van privatiseringen en onder de impuls van Europese richtlijnen. Het is overigens opvallend dat een hoge mate van overheidsregulering van de goederen- en dienstenmarkten samenvalt met sterk gereguleerde arbeidsmarkten.

Zoals het geval is met de omvang van de welvaartsstaat, is de graad van regulering een structureel kenmerk van de economie dat door de globalisering en de Europese integratie onder druk komt te staan. Analooq met een uitgebreide sociale bescherming, kan men stellen dat een omvangrijke overheidsregulering, in het bijzonder in een periode van “*creatieve destructie*”, de noodzakelijke herstructureringen afremt.

2.2. *De componenten van de groei*

In een klassieke uitsplitsing van de groei vindt men benevens de *kwantitatieve* aangroei van de productiefactoren (het totaal aantal gewerkte uren, de investeringen) ook de *kwalitatieve* verbetering van arbeid en kapitaal, de technologische vooruitgang en de organisatorische innovaties terug. Deze laatste kwalitatieve factoren worden onder de noemer van “*totale factor-productiviteit (TFP)*” samengevat.

In de zoektocht naar een verklaring van het Europees groeideficit vanaf 1980 in vergelijking tot de VS, is deze uitsplitsing van de gemiddelde jaarlijkse groei indicatief (tabel 1).

Tabel 1: Componenten van de groei (1980-2004) (1)

Groei BBP		Bijdrage van		
		Aantal gewerkte uren	Kapitaal	TFP
a. 1980-1991				
Eurozone	2,4	0,0	0,7	1,7
VS	2,9	0,9	1,0	1,1
b. 1991-2004				
Eurozone	1,8	0,1	0,8	0,8
VS	3,3	0,8	1,0	1,5

(1) Jaarlijkse gemiddelden in %.

Bron: Euren, 2005, The Economic Outlook in Europe in 2005-2006, Summer Report, p.58

Het meest opmerkelijke verschil in de bijdrage van de groeicomponenten dat voor beide perioden geldt, is de beduidend sterkere groei van het totaal aantal gewerkte uren in de VS. In tweede orde scoort de VS beter op het vlak van de investeringen. Maar daar waar de Eurozone in de jaren '80 de VS overtrof in de kwalitatieve verbeteringen van het productieproces gemeten door “*TFP*”, is de terugval vanaf het vorige decennium dramatisch. Een verklaring hiervoor kan worden gevonden in de snellere introductie van de informatie- en communicatie-technologie (*ICT*) in de VS in de jaren negentig.

De beduidend sterkere bijdrage van de arbeidsfactor tot de groei in de VS wordt in een verdere decompositie toegeschreven zijn aan de forsere groei van de werkgelegenheid en in de meer gematigde daling van de arbeidstijd in vergelijking tot de Eurozone (*Euren*, op.cit., p. 59). Tenslotte duidt de hogere groei van de werkgelegenheid in de VS er op dat de substantiële toename van het arbeidsaanbod onder invloed van de sterkere demografische ontwikkeling, in vergelijking tot de Eurozone, door de soepele arbeidsmarktwerking omgezet werd in een grotere expansie van het aantal banen.

Samengevat kan men dus stellen dat het Europese groeideficit sinds 1980 aan volgende factoren kan worden toegeschreven: een lagere investeringsactiviteit en, vooral sinds de jaren '90, een vertraging van de groei van de technologische innovaties en van de kwaliteit van de arbeidsfactor en niet in het minst het zwakkere vermogen om een matige demografische aangroei in meer banen om te zetten. Bovendien speelt de grotere nadruk op arbeidstijdvermindering duidelijk in het nadeel van Europa.

Hoger werd reeds gewezen op de negatieve rol die van een hoge graad van regulering van de product- en dienstenmarkten op de investeringsactiviteit kan uitgaan. Vermits een belangrijk deel van innovaties belichaamd wordt in investeringen, kan de zwakkere investeringsneiging in Europa in de jaren negentig voor een deel aan de reguleringshandicap worden toegeschreven.

Inzake de *ICT-investeringen* heeft Europa in de loop van het voorbije decennium nochtans een opmerkelijke inhaalbeweging doorgevoerd. In het algemeen is het aandeel van deze investeringen in de totale niet-residentiële kapitaalvorming echter beduidend lager dan in de VS. Uitzonderingen zijn Zweden en Finland, die in 2001 het Amerikaanse aandeel benaderden dat 32% bedroeg.

Een gelijkaardige opmerking geldt voor de totale *R&D uitgaven* in procent van het BBP. Over de periode 1981-2001 nam het Europese aandeel (de EU-15) licht toe van 1,7% tot 1,9%. Het bleef echter lager dan dit in de VS dat in 2001 2,3% bedroeg. Hier ook vertoont Europa een grote verscheidenheid met een hoge researchoriëntatie in Zweden en Finland (resp. een R&D-aandeel 4,3% en 3,4% in 2001).

De grote intra-Europese verscheidenheid op het vlak van de innovatieverwante inspanningen weerspiegelt in zekere mate het specialisatiepatroon van de lidstaten die hun comparatieve voordelen op het vlak van de kenniseconomie benutten. Het kan nochtans niet worden ontkend dat, globaal gezien, de groei van de arbeidsproductiviteit in de EU gedurende de voorbije 20 jaar trager evolueerde dan in de VS. Ongetwijfeld is deze vertraging voor een deel te wijten aan de desindustrialisatie en aan de expansie van de dienstensector in de EU, die met enige vertraging op een gelijkaardige evolutie in de VS volgde. De hogere arbeidsintensiteit in de dienstensector impliceert immers een lagere arbeidsproductiviteit in vergelijking met de verwerkende nijverheid. Het is nochtans in de marktgerichte dienstensector dat de productiviteitswinst in de VS in deze periode het meest uitgesproken is geweest. Een verder doorgedreven deregulering van de marktgerichte tertiaire sector in de EU, in het bijzonder van de distributie en de financiële diensten, kan in dit verband een inhaalbeweging op gang brengen.

3. Het Europese arbeidsmarktdeficit

3.1. De schaduwzijden van de Europese welvaartsstaat

De aanhoudende hoge werkloosheidsgraad in de EU, in het bijzonder zijn structurele component, heeft terecht vragen opgeroepen naar de institutionele kenmerken die de gebrekkige werking van de Europese arbeidsmarkten verklaren. In dit verband worden vergelijkingen getrokken met de arbeidsmarkten die op een Angelsaksische leest zijn geschoeid, waaronder ook deze van het VK, die vergeleken met continentaal Europa, dichter het beeld van een competitieve markt benadert.

Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat de instellingen van de continentaal Europese arbeidsmarkten het voorwerp hebben uitgemaakt van kritiek, die uit wetenschappelijke hoek aangereikt werd.

De hardnekkige component van de continentaal Europese werkloosheid die doorheen de conjunctuurcycli aangroeit, houdt in een lange termijnperspectief beschouwd, een belangrijk welvaartsverlies in zich. Niet alleen zou het inschakelen van deze werklozen het groeipotentieel kunnen opkrikken, maar bovendien is het risico reëel dat hun menselijk kapitaal en hun bereidheid tot aanpassingen daalt naarmate de werkloosheidsduur toeneemt. Deze “*lost generation*”, die in de voorbije decennia werkloos werd, riskeert op deze wijze definitief onbeschikbaar te blijven voor een eventuele inschakeling in het productieproces.

Benevens het werkloosheidsaspect, wordt in een kritische kijk eveneens gewezen op de afgezwakte prikkels die de lonen uitzenden naar de werknemers en werkwillige werklozen. Zowel de zware fiscale en parafiscale druk op het brutoloon als de solidaire benadering van de vakbonden bij de loononderhandelingen die de loonwaaier vernauwt, dragen hiertoe bij.

Tenslotte blijkt dat de wijze waarop de lonen in sommige lidstaten van de EU onderhandeld worden, de totale loonkosten ongunstig beïnvloeden, zodat hun concurrentiepositie ontspoot. Door de invoering van de Euro en het wegvallen van het wisselkoersinstrument vormt de beheersing van de loonkosten nochtans een belangrijk onderdeel van de concurrentiestrategie van de Eurolanden.

3.2. De veel geciteerde punten van kritiek

a. De werknemers genieten een te hoge bescherming bij ontslag

In een periode van structurele aanpassingen zouden de wettelijke en conventionele ontslagkosten en –procedures een rem zetten op de noodzakelijke herstructureringen. Bovendien zouden ondernemers minder geneigd zijn om nieuwe werknemers aan te werven, in het bijzonder in een periode van onzekerheid omtrent het permanente karakter van de toegenomen vraag.

Nochtans heeft deze bescherming van de werknemers een positieve invloed op hun bereidheid tot investeringen in ondernemingsspecifieke opleidingen. Uit het standpunt van de onderneming biedt deze bescherming eveneens voordelen omdat zij waarborgen biedt voor het behoud van de meest productieve en ervaren werknemers.

Uit een welvaartseconomisch standpunt beschouwd, is de balans van deze sociale bescherming eerder positief in een stabiele economische omgeving, zoals Europa gekend heeft in de jaren '60 en in de eerste helft van de jaren '70. Naarmate deze omgeving variabel en onzekerder wordt, kleurt de sociale balans echter minder gunstig en worden de aanpassingen vertraagd.

Deze kritiek is alleszins relevant in ondernemingen waar de overheid aandeelhouder is. De collusie tussen vakbonden en politiek leidt in dit geval vaak tot trage aanpassingsprocessen die onder druk van de Europese vrijmaking van de markten op gang worden gebracht.

b. De werkloosheidsverzekering bestendigt de inactiviteit

Deze kritiek raakt de kern van de werkloosheidsverzekering, die in feite arbeidsgeschikte werknemers dient te beschermen tegen een tijdelijk inkomensverlies, te wijten aan factoren buiten hun wil om. Voor quasi-permanente situaties van inkomensverlies beschikt de welvaartsstaat over een ander sociaal vangnet in de vorm van een minimum leefloon.

In een aantal continentaal Europese landen heeft de overheid hervormingen doorgevoerd die het verzekeringsaspect van de werkloosheidsverzekering herstellen en die, althans op termijn, tot een efficiëntere werking van de arbeidsmarkt zullen bijdragen.

Een actief arbeidsmarktbeleid naar Scandinavisch model, dat werklozen intens begeleidt en bijschoolt, maar eveneens daadwerkelijk sanctioneert, kadert eveneens in de bijsturing van

het stelsel en dient daarom navolging. Anderzijds werpt het gelijktijdig bestaan van hoge werkloosheid en arbeidsschaarste in sommige deelmarkten een ernstige schaduw over een eenvormig actief arbeidsmarktbeleid. Een arbeidsmarktbeleid dat gedifferentieerd is volgens deelmarkten en regio's, boekt in dit verband een efficiëntiewinst.

c. De nauwere loonwaaier straft vooral de laaggeschoolden af

Eén van de kenmerken van de -vooral continentaal- Europese arbeidsmarkten is de geringere loonspanning tussen bedrijfstakken en tussen werknemers in gelijke arbeidsomstandigheden, in vergelijking tot de Angelsaksische landen.

Deze compressie van de loonwaaier heeft te maken met de grotere voorkeur van de vakbonden voor gelijkheid en solidariteit. De kritiek op deze keuze stelt dat een samengedrukte loonwaaier aan de bovenzijde minder prikkels inhoudt voor investeringen in menselijk kapitaal en bovendien aan de onderzijde de minder geschoolden “*uit de markt prijs*” omdat hun loonkosten hoger liggen dan hun productiviteit.

Het ontmoedigingseffect van dit aspect op de voortgezette scholing valt echter empirisch moeilijk hard te maken. Zo produceerde de EU in 1999 b.v. meer doctoraten in wetenschappen en toegepaste wetenschappen dan de VS.

Het is echter aan de *onderzijde van de arbeidsmarkt* dat de voorkeur voor meer solidariteit in de loonvorming problematisch is, in het bijzonder indien de technologische vooruitgang vertekend is in het voordeel van hoger geschoolden, hetgeen sinds de voorbije decennia meer en meer het geval blijkt te zijn. Als gevolg van deze ontwikkeling dreigt er een overaanbod van lager geschoolden die bij gebrek aan een neerwaartse loonflexibiliteit omwille van starre reële minimumlonen, werkloos worden.

Beleidsmaatregelen die de loonkosten voor de onderneming van de laaggeschoolden door loonsubsidies ten gunste van de onderneming milderen, corrigeren voor deze inefficiëntie van de loonvorming, echter ten koste van een hogere belasting van de hoger geschoolde werknemers. Een “*first best*” oplossing voor deze inefficiëntie zou een reële daling van het minimumloon inhouden en een compenserend loonsupplement ten gunste van de tewerkgestelde laaggeschoolden, dat gefinancierd wordt door besparingen in de werkloosheidsuitkeringen.

d. *De hoge loonlasten vernietigen arbeidsplaatsen en remmen de groei van de werkgelegenheid*

Volgens deze kritiek, die zich vnl. tot de continentaal Europese landen richt, drijven de fiscale en parafiscale heffingen op het brutoloon de loonkosten voor de ondernemingen op en leiden zij tot een aanzienlijke wig tussen het netto verdiende loon en de totale loonkosten. Hierdoor zou de groei minder arbeidsintensief worden als gevolg van de vervanging van arbeid door kapitaal en zou de concurrentiepositie van de ondernemingen in een mondiaal perspectief worden aangetast. De uitwijking naar de lage loonlanden zou hierdoor aangemoedigd worden. Bovendien zwakken deze heffingen de prikkels tot werken af.

De overheidsheffingen op arbeid houden uiteraard verband met het totale overheidsbeslag op de economie en met de wijze waarop de overheidsuitgaven worden gefinancierd. Onrechtstreeks verwijst deze kritiek dus naar de omvang van de Europese welvaartsstaat, waarvan de houdbaarheid in het licht van de globalisering, van de uitbreiding van de EU en niet in het minst van de vergrijzing van de bevolking, sterk in twijfel wordt getrokken.

In dit verband is nochtans enige nuancering aan de orde. Zo bedraagt het totale beslag van de overheid, gemeten door het aandeel van de totale overheidsuitgaven in het BBP, ongeveer 48% voor de EU-12. Rond dit gemiddelde is de spreiding aanzienlijk: ruim meer dan 50% voor de 3 Scandinavische EU-landen tegenover ongeveer 40% voor het VK en Spanje en slechts 35% voor Ierland. Het opmerkelijke is dat de 3 Scandinavische EU-landen, ondanks hun substantieel overheidsbeslag, er in slagen meer dan 70% van hun beroepsbevolking aan het werk te zetten en ruim 65% indien omgerekend in voltijdse banen. In het kader van de oorspronkelijke “*Lissabon doelstellingen*” voor 2010 benaderen zij dus dicht het vooropgestelde objectief van een werkgelegenheidsgraad van 70%.

Bovenstaande vaststellingen ontkrachten enigszins de bewering als zou een omvangrijk overheidsbeslag op zich een nefaste invloed op de werkgelegenheid uitoefenen. Meer specifiek omtrent de omvang van de sociale bescherming, dient er op gewezen dat de hoger vermelde Scandinavische landen hun vrij omvangrijke sociale uitgaven op een uitgesproken meer arbeidsvriendelijke wijze financieren en een relatief groter aandeel putten uit de algemene fiscaliteit in vergelijking tot de overige continentale lidstaten van de EU.

Het debat over de hoge lasten op arbeid heeft bijgevolg in de eerste plaats betrekking op een fundamentele maatschappelijke keuze, m.n. hoe uitgebreid wenst men de sociale bescherming te behouden, hoe zal men ze efficiënt organiseren en vervolgens financieren op een wijze die zo weinig mogelijk de groei en de werkgelegenheid schaadt?

Hoger werd reeds gesteld dat het inbouwen van een grotere mate van individuele verantwoordelijkheid en het versterken van het verzekeringsprincipe in de sociale zekerheidsstelsels van continentaal Europa, de doelmatigheid van de sociale bescherming zou verhogen en haar houdbaarheid zou bestendigen.

Anderzijds kan de maatschappelijke discussie omtrent de omvang en de financiering van de sociale bescherming, in het bijzonder van de sociale zekerheid, niet langer ontweken worden. Een geleidelijke verschuiving naar andere financieringsbronnen dan arbeid is hier aan de orde. Zowel een heffing op de toegevoegde waarde van de ondernemingen als een bijdrage op een ruimere inkomensbasis dienen op de sociaal-economische kosten en baten balans afgewogen te worden. Een gunstig nettoresultaat in termen van groei en werkgelegenheid kon worden aangetoond voor heffingen op de CO₂-uitstoot van energiedragers, waarvan de opbrengst integraal aangewend wordt voor de verlaging van de werkgeversbijdragen. Een Europees kader voor deze heffingen zou de rem op het veralgemeend invoeren ervan opheffen, vermits vandaag de dag de vrees bestaat dat zij de concurrentiepositie van de betrokken lidstaten zou aantasten.

Twee randvoorwaarden dienen echter aangestipt te worden bij de herschikking van de financieringsbronnen van de sociale zekerheid.

In de eerste plaats leiden de toegenomen internationale integratie en de uitbreiding van de Unie tot een grotere mobiliteit van de fiscale basis van de lidstaten, waardoor de fiscale autonomie van de lidstaten wordt ingeperkt en waardoor de fiscale concurrentie aangescherpt wordt. Enerzijds neemt hierdoor de druk op de beheersing van de sociale uitgaven toe en anderzijds wordt het invoeren van nieuwe belastingen, die een potentieel concurrentieverlies meebrengen, ontmoedigt. Zoals hoger werd benadrukt, is een Europees harmoniserend kader in dit geval aangewezen, zoals dit recentelijk op het vlak van de roerende voorheffing werd verwezenlijkt.

In de tweede plaats is het duidelijk dat het rendement van een verlichting van de arbeidslasten in termen van nieuwe banen en groei afneemt naarmate de kostenbesparingen in de ondernemingen door loonstijgingen opgeslorpt worden. In arbeidsmarkten

gekenmerkt door een sterke en actieve vakbonds aanwezigheid is deze vrees niet ongegrond en werd overigens empirisch aangetoond. Het is daarom aangewezen dat de arbeidslastenverlichting ingekaderd wordt in een loonmatigingsbeleid dat bij voorkeur gedragen wordt door een coöperatieve opstelling van de sociale partners met het oog op een maximaal werkgelegenheidseffect.

e. De loonvorming in de ondernemingen wordt teveel doorkruist door sectorale en nationale loonakkoorden

Deze kritiek richt zich voornamelijk tot de drietrapsstelsels van de loonvorming: het nationale, het sectorale en het ondernemingsniveau waarbij de onderlinge coördinatie tussen de onderscheiden trappen zwak is.

In Duitsland en in België is doorgaans het sectorale niveau dominant omwille van de bedrijfstaksgewijze organisatie van werkgevers en –nemers. De loonstijgingen in de leidende sectoren in de loonronde inspireren looneisen in zwakkere sectoren met een aantasting van hun concurrentiepositie als potentieel resultaat.

In de Scandinavische landen daarentegen domineert het nationale loonoverleg, waardoor de coördinatie tussen de bedrijfstakken wordt vergemakkelijkt en globale doelstellingen inzake werkgelegenheid en concurrentiekracht nagestreefd kunnen worden.

Empirisch onderzoek naar de invloed van het dominante niveau van het loonoverleg op de werkloosheidsgraad is echter niet eensluidend. Wel kan worden aangetoond dat een *grote mate van coördinatie* tussen de sociale partners op een macroniveau, dus op het nationaal vlak, betere resultaten blijkt af te werpen dan een competitieve opstelling op het bedrijfstakvlak. Dit onderstelt uiteraard dat de doelstellingen die de sociale partners gezamenlijk nastreven daadwerkelijk het aanpassingsvermogen van de economie verhogen en in belangrijke mate ruimte laten voor specifieke regionale arbeidsmarktsituaties.

Het is evenwel paradoxaal vast te stellen dat ondernemingen in regio's in de Unie, die door een hoge en persistente werkloosheidsgraad worden gekenmerkt, gebonden zijn door loonakkoorden, die verantwoord zijn in meer welvarende regio's met een krappe arbeidsmarkt en productievere ondernemingen. Het gebrek aan een voldoende regionale en sectorale loondifferentiatie, gekoppeld aan een grotere spreiding van de arbeidsproductiviteit tussen regio's en bedrijfstakken, versnelt de uitstoot van de minst

productieve ondernemingen en werknemers en belast bovendien de nationale mechanismen van sociale transfers.

4. Enkele conclusies

In het voorgaande werden enkele pijnpunten van de Europese economie aangestipt die een verklaring bieden voor het opvallende groeideficit t.o.v. de VS.

Het aanzwengelen van de groei en de werkgelegenheid is nochtans een topprioriteit van het beleid van de lidstaten, alleszins in het licht van de vergrijzing van de Europese bevolking.

Het blijkt uit de internationale vergelijking, dat lidstaten die in de voorbije decennia overgegaan zijn tot een deregulering van de arbeidsmarkt én van de goederen- en dienstenmarkten, betere groeiprestaties hebben neergezet dan lidstaten die op dit domein schoorvoetend opgetreden zijn.

De kritiek op de starheid van de continentaal Europese arbeidsmarkten gaat hand in hand met deze op de ruime sociale bescherming. De grens aan de solidariteit in de welvaartsstaat wordt inderdaad daar afgebakend waar niet-werken aantrekkelijker wordt gemaakt door de sociale voorzieningen dan werken. Men kan stellen dat in dit geval de vaak geprezen solidariteit in strijd is met de ethiek. In dit verband zijn stelsels van werkloosheidsuitkering en van wettelijke pensioenen dringend aan een herziening toe in sommige lidstaten van de Unie die zich hierbij kunnen spiegelen aan wat in een andere lidstaten, waaronder de Scandinavische, Nederland en Duitsland, reeds gerealiseerd werd.

De grote verscheidenheid van de economische situatie van de lidstaten van de Unie en zelfs van de regio's binnen eenzelfde lidstaat roept eveneens twijfels op bij pogingen tot het vastleggen van eenvormige sociale minima inzake lonen en sociale bescherming in het kader van een "*Sociale Unie*". Veeleer dient de weg gevolgd van een intergouvernementele coördinatie van het sociaal beleid tussen lidstaten die inzake het welvaartspeil en het sociaal beleid een grote gelijkens vertonen.

Dergelijke harmonisering i.p.v. homogenisering zou er toe leiden dat de sociale minima gedefinieerd worden in functie van de "*lokale*" reële lonen en niet op grond van een of

ander Europees gemiddelde. Deze laatste benadering zou vanzelfsprekend nefaste gevolgen hebben voor de minder productieve regio's van de Unie.

De uitbreiding van de Unie scherpt eveneens de vrees dat de welvaartsvoorzieningen in de “rijkere” lidstaten migratiestromen op gang zouden brengen uit de nieuw toegetreden lidstaten en op deze wijze hun financiële houdbaarheid in het gedrang brengen. Voortschrijdende integratie en mobiliteit van arbeid en kapitaal zijn nochtans onlosmakelijk verbonden en hebben in het verleden bijgedragen tot de Europese welvaart.

De *economische* voordelen van de internationale migratie verdwijnen echter naarmate de migranten in het gastland omwille van de gebrekkige werking van zijn arbeidsmarkt, hetzij langdurig werkloos worden, hetzij de autochtone werknemers verdringen en er op deze wijze de werkloosheid doen toenemen.

Bovenstaande overweging noodzaakt een selectieve migratiepolitiek en een actief integratiebeleid dat de kansen op een duurzame inschakeling voor de migranten maximaal waarborgt. Op deze wijze wordt de voedingsbodem weggenomen voor oprispingen van de autochtone bevolking tegen de multiculturele samenleving en de uitbreiding van de Unie. Dit onderstelt echter eveneens dat er dringend werk gemaakt wordt van een versoepeling van de arbeidsmarkten in het algemeen en van de integratie van de laaggeschoolden in het arbeidscircuit in het bijzonder.

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN

- 1976 - 1. Louis BAECK, De inflatoire groeimachine. (uitgeput)
2. Paul DE GRAUWE, Theo PEETERS, De recente inflatie: een structureel of een monetair probleem? (uitgeput)
- 1977 - 3. K. TAVERNIER, Krachtlijnen voor een Belgisch stabilisatiebeleid. (uitgeput)
4. Paul DE GRAUWE, Korporatisme en werkloosheid. (uitgeput)
5. Paul VAN ROMPUY, Enkele structurele aspecten van de crisis. (uitgeput)
6. Louis BAECK, Naar een nieuwe groeicyclus met een ander groeipatroon.
- 1978 - 7. Louis BAECK, Politiek verantwoordelijk handelen en socio-economisch optimum. (uitgeput)
8. Paul DE GRAUWE, Bureaukratische controle en het economisch systeem.
9. Paul VAN ROMPUY, Guido DE BRUYNE, De regionalisatie economisch bekeken. (uitgeput)
10. Louis BAECK, De nieuwe internationale economische orde en haar kritische tegenhangers. (uitgeput)
11. Theo PEETERS, Economisch federalisme: lessen uit het buitenland.
12. Dirk HEREMANS, Economische autonomie en economische unie, krachtlijnen voor een duurzame oplossing.
- 1979 - 13. Paul DE GRAUWE, Arbeidsduurvermindering en tewerkstelling.
14. Economisch Federalisme. (uitgeput)
Deel I: Financiële middelen en herverdeling, Paul VAN ROMPUY, Albert VERHEIRSTRAETEN, Regionale Herverdelings- en Financieringsstromen. Theo PEETERS, Financiële middelenvoorziening voor gemeenschappen en gewesten.
15. Economisch Federalisme.
Deel II: Organisatie en bevoegdheden, Dirk HEREMANS, Verkaveling van bevoegdheden en economische unie.
Vic VAN ROMPUY, Economisch stelsel en verdeling van bevoegdheden.
- 1980 - 16. Guy CLEMER, Karel TAVERNIER, Tewerkstelling en inkomensmatiging in België: een onvermijdelijke keuze.
17. Louis BAECK, Lokomotief strategie: met stoom uit de Eurovalutamarkt. (uitgeput)
18. Michel DOMBRECHT, Theo PEETERS, Sanering van de overheidsfinanciën: gevaarlijk of onvermijdelijk?
- 1981 - 19. Paul DE GRAUWE, Marcia DE WACHTER, Productie, tewerkstelling en verdeling. Een neo-liberale benadering.
20. Louis BAECK, De jaren tachtig in perspectief. (uitgeput)
21. Paul VAN ROMPUY, Patrick VAN CAYSEELE, Raming van de geregionaliseerde lopende rekening van de overheid in 1979.
22. Paul DE GRAUWE, Loonkosten, energiekosten en kapitaalkosten. België gedurende 1970-1980. (uitgeput)
23. Frans SPINNEWYN, Een verzekeringstechnische benadering van de werkloosheidsverzekering.

- 1982 - 24. Louis BAECK, Herstelbeleid, vroeger en nu. (uitgeput)
 25. Paul DE GRAUWE, Marc JANSSENS, Aanbodeconomische effecten van de belastingsdruk in België.
- 1983 - 26. Paul DE GRAUWE, Guy VERFAILLE, Linkse en rechtse gezondheidsindicatoren van de Belgische Economie.
 27. Louis BAECK, Hoe de crisis omhoog. (uitgeput)
 28. Paul VAN ROMPUY, Maatschappelijke keuze en economische crisis.
 29. Vic VAN ROMPUY, Erik SCHOKKAERT, Begrotingstekorten, Rentelasten en Openbare schulden in België. Een kijk op halflange termijn.
- 1984 - 30. Dirk HEREMANS, Hans GEEROMS, Marktsector en budgetsector in België. Grenzen aan het overheidsbeslag?
 31. Paul DE GRAUWE, Guy VERFAILLE, Zijn de rentelasten van de overheidsschuld ondraaglijk geworden?
- 1985 - 32. Louis BAECK, De wonderbare wereld van de economische paradigma's. (uitgeput)
 33. Paul VAN ROMPUY, Solidariteitsmechanismen in federale staten. (uitgeput)
 34. Louis BAECK, De V.S. en de E.G.: vergelijking op lange termijn.
 35. Louis BAECK, Het economisch denken in het Spanje van de 16^e en 17^e eeuw.
 36. Guido DE BRUYNE, Paul DE GRAUWE, Herverdeling van het werk en makro-economisch evenwicht.
 37. Paul VAN ROMPUY, Arbeidsmarktflexibiliteit en werkloosheid.
- 1987 - 38. Paul DE GRAUWE, Anne FREMAULT, Micro- en macro-economische effectiviteit van de Belgische prijsreglementering.
 39. Louis BAECK, Kentering in de westerse economie.
 40. Johan MORTELMANS, Erik SCHOKKAERT, Lode BERLAGE, Robert VERTONGHEN, De economische wenselijkheid van een snelspoorverbinding door België.
 41. Louis BAECK, De aandelenbeurzen, 1982-87: het lustrum van de stier.
 42. Lode BERLAGE, Dirk TERWEDUWE, Grondstoffenuitvoer van ontwikkelingslanden: machtsmiddel of struikelblok?
- 1988 - 43. Louis BAECK, De westerse economie na de krach. (uitgeput)
 44. Filip ABRAHAM, Nationale vakbonden, interprofessionele loonakkoorden en economische politiek.
 45. Paul VAN ROMPUY, m.m.v. Valentijn BILSEN, 10 jaar financiële stromen tussen de gewesten in België. (uitgeput)
 46. Dirk HEREMANS, Bevoegdheidsverdeling en economische autonomie. De staatshervorming in het licht van 1992. (uitgeput)
 47. Wim MOESEN, Dirk HEREMANS, Paul VAN ROMPUY, Mark EYSKENS, Bedenkingen bij de nieuwe financieringsvoorstellen voor gewesten en gemeenschappen. (uitgeput)
 48. Vic VAN ROMPUY, Overheidstekort, overheidsschuld en economische welvaart. Toepassing op België 1947-1988. (uitgeput)

- 1989 - 49. Lodewijk BERLAGE, België en de schulden van de Afrikaanse lage inkomenslanden. (uitgeput)
50. Jacques DREZE, Schuld en coöperatie in de mondiale economie. (uitgeput)
51. Paul DE GRAUWE, Milieuvriendelijke groei: utopie of werkelijkheid? (uitgeput)
- 1990 - 52. Paul VAN ROMPUY, Europese ankerpunten voor het Belgisch begrotingsbeleid. (uitgeput)
53. Louis BAECK, De jaren '90: een Europees decennium. (uitgeput)
54. Paul DE GRAUWE, Stef PROOST, Erik SCHOKKAERT, Denise VAN REGEMORTER, Het milieubeleid in Vlaanderen. Een economische visie. (uitgeput)
55. Paul DE GRAUWE, Wim VANHAVERBEKE, Competitiviteit, oliecrisis en loonindexering. (uitgeput)
56. Wim MOESEN, Begrotingen, beleid en beheer. Over de besparingsvoorstellen, wat ze zijn en wat ze niet zijn. (uitgeput)
- 1991 - 57. D. HEREMANS, M. DE BROECK, Overheidsschuld en financiële markten in de branding. (uitgeput)
58. Louis BAECK, Bruno VAN ROMPUY, Golfoorlog: geopolitiek, petroleum en islam. (uitgeput)
59. Paul DE GRAUWE, Koen STRAETMANS, Het programma-akkoord in de petroleumsector. Een ondoelmatig systeem van prijzencontrole. (uitgeput)
60. Paul DE GRAUWE, Denkoefeningen over de regionalisering van de Belgische overheidsschuld. (uitgeput)
- 1992 - 61. Paul DE GRAUWE, Over Franse kolonisatie en Belgische verankering.
62. Stef PROOST, Beleidsvoorstellen voor de broeikasproblematiek.
63. André DECOSTER, Stef PROOST, Erik SCHOKKAERT, Hervorming van indirecte belastingen: winnaars en verliezers.
64. Paul VAN ROMPUY, Kritische bedenkingen bij de regionalisering van de overheidsschuld.
65. Paul DE GRAUWE, Wat doet de nationale bank met ons geld?
- 1993 - 66. Patrick VAN CAYSEELE, Waarom wij? Of de economische onderbouw van een verankeringsbeleid.
67. Paul DE GRAUWE, Bart VAN DER HERTEN, De legitimering van overheidsmonopolies in het spoorwegvervoer en in de telecommunicatie. Een historische analyse.
68. Paul VAN ROMPUY, Valentijn BILSEN, Regionalisering van de sociale zekerheid.
69. Lodewijk BERLAGE, Wim LAGAE, Afrika, de verwaarloosde debiteur.
70. Mark DE BROECK, Dirk HEREMANS, Vraagtekens bij de overheidsschuld in een federaal België.
71. Wim MOESEN, Paul VAN ROMPUY, De kleine kanten van de grote staatshervorming.
72. Frans SPINNEWYN, De hervorming van de sociale zekerheid micro-economisch belicht.

73. Paul DE GRAUWE, De sterke frank en de staatsschuld.
  74. Filip ABRAHAM, Internationale concurrentie en werkgelegenheid. Hoe arbeidsvriendelijk is ons loonbeleid?
- 1994 -
75. Paul DE GRAUWE, Werktijdverkorting en tewerkstelling.
  76. Wim VANHAVERBEKE, Het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen: een beleidsinstrument voor economische ontwikkeling.
  77. Stefan DERCON, Voedselzekerheid: naar een sociale zekerheid voor de allerarmsten.
  78. Paul DE GRAUWE, De EMU zonder België?
- 1995 -
79. Paul DE GRAUWE, Alternatieve financiering van de sociale zekerheid en de arbeidskost.
  80. S. PROOST, C. VINCKIER, I. MAYERES, B. NEMERY, Ozon – eerst denken dan doen.
  81. Paul VAN ROMPUY, Sparen, investeren en de overheidsfinanciën in België.
- 1996 -
82. D. HEREMANS, P. VAN CAYSEELE, Concentratie en concurrentie in de Belgische financiële sector.
  83. Erik BUYST, Ivo MAES, De impact van veertig jaar centrum voor economische studiën.
  84. Paul DE GRAUWE, Het tewerkstellingsbeleid: selectiviteit of universaliteit?
  85. Stef PROOST, Bruno DE BORGER, De transportsector in het jaar 2005.
  86. Erik SCHOKKAERT, Frans SPINNEWYN, Sociale verzekering en bestaansonzekerheid: een offensieve strategie.
  87. Filip ABRAHAM, Paul VAN ROMPUY, Het concurrentievermogen van de Belgische economie in micro- en macro-economisch perspectief.
- 1997 -
88. Filip ABRAHAM, Joeri VAN ROMPUY, Loonbeleid in de Europese Monetaire Unie.
  89. Wim MOESEN, Laurens CHERCHYE, De macro-economische performantie van landen. Mening en metingen.
- 1998 -
90. Koen ALGOED, De overgang van een omslagstelsel naar een kapitalisatiestelsel: een Belgische case studie.
  91. Johan EYCKMANS, Stef PROOST, Klimaatonderhandelingen in Rio en Kyoto: een succesverhaal of een maat voor niets?
  92. Jozef KONINGS, Peter VAN MALDEGEM, Loonkosten en de vraag naar laaggeschoolde, geschoolde en hooggeschoolde arbeid in Belgische ondernemingen.
  93. Louis BAECK, De Aziatische crisis: perspectivering en nabeschuiving.
- 1999 -
94. Louis BAECK, Financiële mondialisering met speculatieve uitschieters.
- 2000 -
95. Paul DE GRAUWE, Euro-dollarwisselkoers en de fundamentals.
  96. Erwin BASTIAENS, Erik BUYST, Dirk HEREMANS en Christiaan PHILIPSEN, Knelpunten in de financiële dynamiek van de staatshervorming.
  97. Wim MOESEN, Maatschappelijk kapitaal en economische performantie.

- 98. Patrick VAN CAYSEELE en Hans DEGRYSE, De nieuwe economie en bancaire marktstructuren.
- 99. André DECOSTER, Guy VAN CAMP, De hervorming van de personenbelasting: Lessen uit de hervormingen 1988-1993.
- 2001 - 100. Paul VAN ROMPUY, De Europese welvaartsstaat ter discussie.
- 101. Jozef KONINGS, Loonkosten en relocatie van Belgische bedrijven.
- 2003 - 102. Paul DE GRAUWE, De toekomst van de industrie in België.
- 2004 - 103. Wim MOESEN, Instelling, ligging en economische welvaart.
- 104. Louis BAECK, Het globaliseringsdebat in China en in de Islamwereld
- 105. Lode BERLAGE, Mobiliteit over de grenzen heen. Een economische analyse van internationale migratie.
- 106. Inge MAYERES, Stef PROOST, Een beter prijsbeleid voor de Belgische transportsector in 15 stellingen.
- 2005 - 107. Jan COLPAERT, Luc LAUWERS, Tom VAN PUYENBROECK, Niet-representatieve democratie? Kanttekeningen bij het gemeentelijk kiesstelsel.
- 108. Jozef KONINGS, Worden vrouwen gediscrimineerd op de arbeidsmarkt? Een micro-econometrische analyse voor België.
- 109. Louis BAECK, Onevenwichtige globalisering, deficitair America en Aziatische locomotieven.
- 110. André DECOSTER, Guy VAN CAMP, Hoe vlak is onze taks? Is een vlaktaks "Fair"?
- 111. Dirk HEREMANS, Naar een Europese dienstenmarkt in België. De Bolkesteinrichtlijn een brug te ver?
- 112. Paul VAN ROMPUY, De houdbaarheid van de Europese welvaartsstaat.